

Jordi Borja

Entrevista a Jordi Borja, geògraf i urbanista

FRANCESC MAGRINYÀ I XAVI CAMINO

Jordi Borja, nascut a Barcelona, és geògraf i urbanista. Entre les seves publicacions destaquen Local y global amb Manuel Castells (1998), Barcelona, un model de transformació urbana (1995), L'espai públic, ciutat i ciutadania amb Zaida Muxi (2001) i La ciudad conquistada (Alianza, 2004). Dirigeix el Programa de Gestió de la Ciutat a la Universitat Oberta de Catalunya (UOC). Entre molts altres temes, el seu interès pel concepte de ciutadania i espai públic ha estat sempre una constant. L'entrevista es va realitzar el 27 de maig de 2007.

Un ús de l'espai públic pot ser l'esport. En aquest sentit, quin interès tenen els Plans Estratègics de l'Esport?

Els Plans estratègics són uns documents que se suposa que són per orientar. Fins i tot, quan es diuen coses concretes, són propostes, són suggeriments. Perquè després, els mateixos que elaboren el pla estratègic no sempre el compleixen, i també s'inclouen en el pla estratègic projectes o mesures que depenen d'organismes que no s'hi han compromès, malgrat que alguns dels seus responsables hagin participat en el procés. Són documents orientadors que serveixen per crear un llenguatge comú entre actors molt diferents, per obtenir uns certs graus de consens. Està bé que hi hagi aquests documents orientatius i està bé que s'utilitzin bé. Però després sempre apareixen arguments polítics o tècnics o financers, o reaccions socials que cal tenir en compte i que poden impedir o retardar que acords consensuats es realitzin en el termini convingut (en general els plans estratègics defineixen accions a portar a terme a curt o a mitjà termini).

Quina va ser la teva aportació o col·laboració en el Pla Estratègic de l'Esport de Barcelona?

Molt modesta. Vaig limitar-me a insistir en algunes idees relatives a l'ús de l'espai públic (formal, informal, efímer), a l'esport com a un mecanisme que pot contribuir a la integració de la immigració i a la relació entre esport i civisme. És cert que a Barcelona es disposa avui d'un conjunt d'equipaments importants, tant en l'àmbit de ciutat com de barri. Però l'espai públic ofereix moltes més possibilitats, cal facilitar-ne l'ús informal, habilitar espais efímers (per ex., de cap de setmana, sòls expectants siguin públics o privats, etc). Hi ha persones que per raons diverses no poden o no volen anar a un equipament formal, gent gran, nens, persones amb pocs recursos... Especialment, cal facilitar la presència i l'activitat a persones d'origen immigrant en espais que permetin alguna pràctica esportiva, o joc, fins i tot picnic en alguns casos, perquè necessiten trobar-se entre ells i al mateix temps convé que ho facin en espais on sigui possible la convivència amb altres comunitats i amb els "autòctons".

Què n'opines dels conflictes que es donen als espais públics quan hi ha usuaris amb interessos oposats?

Els conflictes als espais públics només es poden intentar resoldre negociant un ús compartit si no hi ha alternatives. Però hi ha casos, que a mi em semblen positius. Per exemple, l'ús que es fa de l'avinguda Icària per patinar, on no hi ha cap problema, potser gràcies al fracàs de l'avinguda Icària com a lloc de passeig i com a espai públic polivalent. Un altre cas és el de la plaça dels Àngels, davant del MACBA, on es troben molts *skaters*. Aquests l'han ocupat bastant, i al mateix temps, és un lloc de pas per a molta gent: la gent que va al MACBA, que va al FAD, la gent que va als restaurants, la gent que està per allà. En aquest cas jo penso que donen vida a la plaça.

Sempre que surt l'espai públic com a conflicte apareix el tema de la immigració, què n'opines?

Els immigrants utilitzen molt l'espai públic. A vegades, he parlat amb gent de l'Administració que diuen que hem de veure quines pràctiques porten els immigrants cap aquí per tenir-ho en

compte. Sigui per prohibir-ho, sigui per autoritzar-ho o sigui pel que sigui. I jo els contesto que les pràctiques no és que vinguin del lloc d'origen dels immigrants, sinó que vénen de les condicions de vida d'aquí. No és que la gent vingui d'Equador aquí i vulgui viure com al seu poble, sinó que es viu d'una determinada manera aquí i en funció d'això utilitza l'espai públic en correspondència. Per exemple, molts d'ells, o bé perquè no tenen papers, o bé perquè no tenen diners, o bé perquè no estan informats, es troben per jugar a futbol o el que sigui a l'espai públic, sovint en condicions que són poc adequades, tot i que serien fàcils d'arreglar; i com que no hi ha espais adequats es barregen amb altres usos i entren en conflicte. He anat a algunes reunions de gent de barris que es queixen que els joves immigrants han monopolitzat un espai públic per jugar a futbol.

Sovint, hi ha preocupació per si aquests grups d'immigrants que utilitzen espais públics per trobar-se aprofiten per vendre menjar, lloguen les instal·lacions als usuaris o fan juguesques en relació al joc. En quina mesura això és un problema real o una imatge negativa?

Hi ha una tendència de base totalitària que pretén que tots els "usuaris" de la ciutat es comportin de la mateixa manera, com si tinguessin les mateixes necessitats, disposessin dels mateixos mitjans... És una ideologia reaccionària, basada en la ignorància, la por i la voluntat d'exclusió que s'expressa en l'anomenada Ordenança del civisme de l'Ajuntament de Barcelona. A l'espai públic es tracta de conuiu, de compartir, de respectar l'altre, de prevenir o sancionar, si s'escau, comportaments agressius i excloents, però també cal comprendre que la diversitat suposa usos diversos de l'espai públic, que jugar o menjar a l'espai públic no solament pot requerir tolerància, també cal facilitar-ho... no fa tant de temps eren els barcelonins de tota la vida que ho fèiem...

Des de l'urbanisme, quina estratègia veus interessant de desenvolupar per potenciar l'esport a l'espai públic?

Com us deia, trobo interessant tenir en compte l'urbanisme d'espais efímers. Que no vol dir que aquell espai arreglat s'hagi de quedar destinat per sempre com a equipament de la ciutat. Però que aprofitant espais que estan expectants, pendents d'una inversió, etc. No costaria gens adequar-los i regular-ne una mica l'ús. Passejant pel centre de Manhattan em sorprenia agradablement trobar-me, fins i tot habilitats pel mateix Ajuntament, un descampat, un lloc que estava pendent que s'hi construís, etc., on s'hi posava el mínim per jugar a bàsquet o a futbol.

Quins aspectes de participació ciutadana creus que es poden desenvolupar en relació a l'esport i l'espai públic? Pots posar-ne algun exemple concret o una experiència?

Per exemple, a Nou Barris. Grups de joves procedents de la immigració van ocupar progressivament la plataforma que cobreix una part de la Ronda de Dalt per jugar a pilota. Van haver-hi queixes de veïns, gent gran, adults amb nens, que no podien anar-hi... La reacció inicial de l'Ajuntament va ser de prohibir el joc i d'enviar-hi la Guàrdia Urbana; en canvi, les entitats de la zona van establir diàleg amb els joves i van pactar espais i hores per fer compatibles els usos diversos d'uns i altres.

Havia sentit dir que, d'alguna manera, experts en temes d'espais públics a les banlieues, a la perifèria de les ciutats franceses, havien agafat experiències nord-americanes, precisament de Nova York. I d'alguna manera, potser a través d'una via no discursiva, sinó a partir d'experiències concretes, al final s'acabava en experiències similars a la de l'ordenança de Barcelona. Què en penses?

Bé, l'ordenança és molt d'inspiració Giuliani, això sí. Però Giuliani, fins i tot va fer un intent més aberrant, que no va aconseguir gràcies a l'oposició ciu-

tadana. Volia vendre places i espais públics a sectors privats, amb un plec de condicions que limitava l'ús dels privats, però en qualsevol cas era per privatitzar-los. No crec que fos per construir edificis, però sí, per privatitzar-ne l'ús. Forma part d'una certa cultura de la por.

Com concretaries els efectes de la cultura de la por en l'ús de l'espai públic?

La cultura de la por vol dir un control màxim a l'espai públic i por als joves. I a més a més, té una certa lògica; estem en una època en què, per primera vegada en molt de temps, una gran part de la gent jove sap que difícilment arribarà al nivell de vida i, per tant, al nivell d'expectatives que li havien creat en la infància. I que això passa ara a molta gent de classe mitjana. Perquè és clar, han viscut unes formes de vida, a la infància, que després... El que tenen és el mínim de solvència i el màxim de llibertat per estar en l'espai públic. Aleshores, com que són gent jove, amb ganes d'activitats, a vegades, amb nivells importants de frustració, fins i tot, de violència o com a mínim d'un ús fort de l'espai públic, això entra clarament en conflicte amb els altres grups d'usuaris. Com el soroll, per exemple, que genera conflicte perquè ara, la gent jove pot sortir al vespre, fins i tot en unes edats que abans no podien sortir. I té un mínim de demanda solvent, o sigui que es pot comprar cerveses, no? Aleshores, hi ha també l'ús esportiu de l'espai, raó de més per multiplicar l'ús efímer, l'ús informal dels espais públics.

Quina és la millor gestió de l'espai públic?

Admetre'n sempre la polivalència, el caràcter evolutiu dels seus usos, acceptar les contradiccions que s'hi puguin donar i regular-ne la compatibilitat, propiciar la participació de tots els sectors potencialment interessats i facilitar el diàleg i la negociació, no admetre les actituds excloents...

Quina és per a tu, la visió que hauria de tenir l'administració envers l'espai públic?

Jo crec que es tracta que l'Administració assumeixi que l'espai públic necessàriament ha de ser conflictiu. El fet que sigui conflictiu és un indicador de la validesa i la polivalència. O, si no, s'ha de trobar una manera de conviure, de regular, per hores, per espais, no sé. És clar que no sempre es poden estar els vellets prenent el sol i la gent fent *skate* entre ells. El problema que tenim actual és que hi ha una administració que es distingeix per tres coses: en primer lloc, per la gran burocràcia, en voler aplicar unes normes generals; en segon lloc, per no creure o no ser capaç de dialogar, de mitjançar; i finalment, per ser covarda. És a dir, abans que hi hagi problemes millor prohibir, tancar l'espai. Si hi ha quatre vells que diuen que els molesta la Paloma, tanquem la Paloma.

Quin creus que és l'origen d'aquesta actitud de control?

Podem dir que ve d'una misèria intel·lectual de la classe política, que a més, és realment pedant. Primera, perquè la societat és conservadora, en general predominen les actituds conservadores. I segona, perquè ella no només s'hi adapta, sinó que, sovint, reforça les actituds conservadores. L'ordenança de la convivència n'és un exemple.

Què n'opines, dels articles de l'Ordenança dedicats a prohibir jugar a pilota o al skate?

Fixa't que a les ordenances, en la primera versió hi havia una exposició de motius molt llarga, que després es va retallar molt dient que el dret jurídic que es vol protegir és el dret dels ciutadans a no veure a l'escenari públic allò que els pot molestar. Inven-

ten un nou dret: així, el dret té a veure amb allò que no t'agrada. L'ordenança és una ordenança que podríem dir que és tendencialment nazi. Bé, jo no dic que l'Ajuntament sigui nazi. L'ordenança és tendencialment nazi, perquè tendeix a culpabilitzar, criminalitzar tots els comportaments que pensen que no corresponen al ciutadà mitjà. De fet, no penalitzen la gent que en un moment determinat, en un lloc, fan alguna cosa. Penalitzen els que juguen, els que mengen, els nois que netegen els vidres, etc. Quin mal fan els nois que netegen els vidres? O la senyora que negocia al carrer una prestació sexual? Una altra cosa és que diguin que al costat de les escoles i durant el dia no hi ha d'haver-hi prostitutes, o per exemple, no s'admetrà que les prostitutes del carrer hi estiguin abans de les 7 de la tarda. Però són coses que s'han de resoldre per la línia de la negociació en cada cas o de l'adaptació a cada situació.

Quins creus que són els motius per haver generat aquesta nova legislació municipal?

L'administració té l'estereotip del ciutadà gran. El ciutadà gran al qual, una mica, tot li fa por, que el carrer li fa por, que la circulació li fa por, etc. I llavors, és clar, que és una aberració la versió actual de les ordenances, perquè a més a més de criminalitzar col·lectius sencers, a més s'incrementa la injustícia social, perquè molt sovint són col·lectius vulnerables. A més a més, l'ordenança és absurda, atès que no es pot aplicar en molts casos. Com podràs fer que un home que demana caritat pagui una multa de 600 euros? A més, amb una tendència a empobrir molt l'espai públic. En comptes de buscar maneres d'afavorir l'ús, al màxim, de l'espai públic, es dediquen a empobrir-lo.

Per què creus que s'ha arribat a aquesta situació?

Les ordenances contradiuen la cultura política que ha defensat aquest Ajuntament, gairebé, des del 1979. Jo no entenc com un Ajuntament, no ja d'esquerres, sinó un Ajuntament mínimament intel·ligent i mínimament democràtic, pot aprovar una ordenança com aquesta. Però, a més a més, jo no he trobat encara ningú a l'Ajuntament que l'accepti. La persona que la va redactar, i que de fet va recollir la documentació per a elaborar-la, em va afirmar que ho havia hagut de fer perquè li havien manat.

On situaries el discurs de ciutadania en l'espai públic?

El discurs de ciutadania té diversos components. Un, és el component polític i jurídic. En aquest sentit, no s'ha avançat gens. Tenim ciutats a Catalunya amb un 20 i un 30 per cent d'immigrants, molts d'ells amb residència legal, però que no poden votar. Penso que és una cosa elemental. Un segon component és el de l'accés als béns i serveis. Aquí sempre es parteix de la base que s'ha de fer a través d'espais especialitzats i llavors, això és molt rígid. I el tercer component, que es refereix a la llibertat per moure's per la ciutat, i per a usar-la. Jo penso que un dels avantatges, o millor dit, una de les qualitats que ha de tenir una ciutat és permetre uns certs nivells de transgressió, d'innovació, en tot cas, d'invenció, d'aventura, sobretot, per als adolescents i els joves, la ciutat ha de ser una aventura iniciàtica. I és clar, una de les coses pot ser descobrir llocs on jugar a futbol o al que sigui. Jo he estat educat al carrer i ho trobo molt a faltar, hem convertit els nens en animals domèstics. En animals domèstics i l'única alternativa ja és la ruptura total. O nens del carrer o animals domèstics. No hi ha un entremig.